

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**Факультет дошкільної та початкової освіти  
імені Валентини Волошиної  
кафедра дошкільної освіти**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

**Тема : «РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ФУНКЦІЙ СТАРШОГО  
ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ГРИ»**

Студентки 2 курсу МВД групи  
Освітньої програми Дошкільна освіта.  
Логопедія  
Спеціальності 012 Дошкільна освіта  
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка  
Ступеня вищої освіти магістра  
**Верєги Софії Олександрівни**

Науковий керівник:  
**Іщенко Людмила Валентинівна**  
доктор педагогічних наук,  
професор кафедри дошкільної освіти

Розширена шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів \_\_\_\_\_ Оцінка ECTS \_\_\_\_\_

Голова Екзаменаційної комісії \_\_\_\_\_  
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени Екзаменаційної комісії \_\_\_\_\_  
(підпис) (ініціали, прізвище)

\_\_\_\_\_  
(підпис) (ініціали, прізвище)

\_\_\_\_\_  
(підпис) (ініціали, прізвище)

**Вінниця – 2024**

## **ЗМІСТ**

|                                                                                                                                             |           |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>ВСТУП . . . . .</b>                                                                                                                      | <b>3</b>  |
| <b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ<br/>КОМУНІКАТИВНИХ ФУНКЦІЙ СТАРШОГО<br/>ДОШКІЛЬНИКА У ПРОЦЕСІ ГРИ</b>                      | <b>7</b>  |
| 1.1. Комунікативні уміння як психолого-педагогічна<br>проблема                                                                              | 7         |
| 1.2. Особливості комунікативного розвитку дітей старшого<br>дошкільного віку                                                                | 14        |
| 1.3. Потенційні можливості гри у розвитку комунікативних<br>функцій дошкільника                                                             | 19        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ<br/>ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ</b>                                                                         | <b>32</b> |
| 2.1. Стан розвитку комунікативних функцій у старших<br>дошкільників у структурі сюжетно-рольової гри                                        | 32        |
| 2.2. Визначення психолого-педагогічних умов розвитку<br>комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку<br>у процесі творчої гри     | 60        |
| 2.3. Аналіз динаміки комунікативного конструкту на<br>різних фазах розвитку сюжетно-рольової творчої гри дітей<br>старшого дошкільного віку | 70        |
| <b>ВИСНОВКИ . . . . .</b>                                                                                                                   | <b>83</b> |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ . . . . .</b>                                                                                                 | <b>90</b> |
| <b>ДОДАТКИ . . . . .</b>                                                                                                                    | <b>99</b> |

## ВСТУП

**Актуальність проблеми.** Стійка тенденція, яка домінує останнім часом у системі дошкільної освіти, полягає в наданні пріоритету навчальній діяльності дошкільників і разом з тим у виявленні недостатньої уваги до їх розвитку в процесі гри, зокрема на етапі старшого дошкільного віку. Як відомо, старший дошкільний вік є сенситивним щодо розвитку партнерських стосунків з однолітками, що в свою чергу, сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості. Знецінювання ролі гри і фактична заміна її іншими заняттями та понадмірне інтелектуальне навантаження дітей зазначеного віку додатковими вправами з різних видів пізнавальної діяльності завдає передусім шкоди розвитку самодіяльної активності дошкільників у процесі спілкування з однолітками. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі ігрової взаємодії.

Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) визначає роль розвитку комунікативних функцій у дошкільному дитинстві. Розвиток комунікативних функцій та формування комунікативної компетенції дитини дошкільного віку – це її базисна інтегративна характеристика, що означає рівень дитини взаємодіяти і контактувати. Старший дошкільний вік розглядається як період становлення суб'єкта мовленнєвої діяльності. Він є сенситивним щодо розвитку партнерських стосунків з однолітками, що в свою чергу, сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості [7].

Здійснений аналіз відповідних джерел з педагогічної та вікової психології дав можливість констатувати доволі активний інтерес дослідників передусім до питань онтогенезу спілкування (Г. Костюк, С. Максименко, Т. Піроженко), особливостей прояву спілкування у різних видах діяльності дошкільників (О. Запорожець, В.Кузьменко), впливу творчої гри на розвиток здібностей дітей дошкільного віку, а також

становлення психологічних новоутворень у зазначеному віці (В.Кузьменко).

Питання розвитку комунікативної діяльності у творчій грі дошкільників висвітлювались у працях Л.Артемової, Л. Калмикової, К.Колесник, Т.Кривошеї, В. Котирло, С. Кулачківської, С. Ладивір, Д. Менджерицької, В. Моляко, Т. Піроженко, Т.Титаренко.

Актуальна значущість проблеми зумовлюють актуальність обраної нами теми дослідження **«Розвиток комунікативних функцій старших дошкільників у процесі ігор»**.

**Мета дослідження** полягає у розкритті психолого-педагогічних умов розвитку комунікативних функцій старших дошкільників на етапі становлення творчої гри

#### **Завдання дослідження**

1. Розкрити особливості функціонування комунікативного конструкту в структурі творчої сюжетно-рольової гри дітей зазначеного віку;

2. З'ясувати потенційні можливості гри у розвитку комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку.

3. Дослідити стан розвитку комунікативних функцій у старших дошкільників в структурі сюжетно-рольової гри.

4. Схарактеризувати педагогічні умови розвитку комунікативних функцій в процесі творчих ігор

5. Здійснити порівняльний аналіз розвитку комунікативних функцій старших дошкільників у сюжетно-рольовій грі після проведення експериментальної роботи

**Об'єкт дослідження** – розвиток комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку

**Предмет дослідження** – процес розвитку комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку засобами творчої гри

#### **Методи дослідження**

*Теоретичні:* метод аналізу й узагальнення наукових даних, представлених у психолого-педагогічних та навчально-методичних джерелах з метою визначення теоретичних засад означеної проблеми розвитку комунікативних функцій старших дошкільників.

*Емпіричні:* педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і підсумковий етапи), діагностичні завдання на визначення рівнів розвитку комунікативних функцій старших дошкільників; методи математичної обробки інформації: для узагальнення експериментальних даних.

**Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що визначено педагогічні умови розвитку комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку засобами творчих ігор.

**Практичне значення** одержаних результатів полягає в можливості використання матеріалів кваліфікаційної роботи в освітньому процесі закладів дошкільної освіти студентами під час проходження педагогічної практики.

**Експериментальна база дослідження.** Дослідно-експериментальна робота здійснювалась протягом 2023-2024 рр. на базі закладу дошкільної освіти № 19, м. Вінниця. У експерименті брали участь 30 дошкільників старшого віку, з них 15 дітей контрольної групи та 15 дітей експериментальної групи.

**Апробація основних** положень дослідження відбувалась у процесі експериментальної роботи в ЗДО, шляхом участі в науково-практичних конференціях різного рівня.

Основні результати дослідження висвітлено в статті:

Верега Софія. Розвиток комунікативних функцій старших дошкільників як психолого-педагогічна проблема Науково-дослідної лабораторії «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку в XXI столітті» : за матеріалами VI Всеукр. наук.- практ. конф. «Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї» (25 верес. 2024 р.). Вип. XI / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т

імені Павла Тичини ; [голов. ред. Л. П. Карнаух ; редкол.: О. В. Рябошапка, І. Ю. Підлипняк, Т. В. Журавко]. Умань : Візаві. С. 20 – 26.

**Структура роботи:** робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків

## ВИСНОВКИ

Результати дослідження свідчать про досягнення мети, виконання поставлених завдань і є підставою для таких висновків.

Відповідно *першого завдання* дослідження здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури та розкрито зміст поняття «розвиток комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку».

Проблема розвитку комунікативного мовлення дітей дошкільного віку є однією із важливих у дошкільній освіті і була предметом дослідження таких науковців як А.М.Богущ, І.О. Луценко, В. О. Моляко, Т. О. Піроженко, Т. М. Титаренко. Дослідження вчених засвідчують важливість розвитку мовленнєвих функцій дітей у дошкільному віці, від яких залежатиме успішна їх соціальна адаптація. Дослідники переконливо доводять, що ефективним засобом розвитку означеної якості є творча гра.

Розвиток комунікативних функцій дітей дошкільного віку – це процес, під час якого дитина освоює різноманітні способи спілкування, вчиться розуміти інших людей та виражати свої думки й почуття. Це не просто засвоєння мови, а й формування вміння будувати взаємини, співпрацювати, вирішувати конфлікти.

Відповідно *другого завдання* дослідження схарактеризовано потенційні можливості гри у розвитку комунікативних функцій дітей старшого дошкільного віку.

Розкрито особливості комунікативного розвитку дітей старшого дошкільного віку. Досліджуючи прояв комунікативних функцій дошкільників у структурі творчих ігор, які мають за мету опанування рольовими та реальними стосунками з однолітками, ми визначаємо: контактну або фатичну функцію, яка спрямована на налагодження взаємодії між учасниками спілкування; емотивну функцію, завдяки якій спрямовується спілкування на взаєморозуміння та встановлюється зворотній зв'язку між учасниками спілкування; інформативну, яка проявляється під час обміну інформацією в процесі спільної діяльності між партнерами спілкування; координаційну або

управлінську функцію, яка спостерігається в вмінні узгоджувати дії із діями партнера для організації спільної діяльності.

З'ясовано, що розвиток комунікативних функцій у дітей старшого дошкільного віку охоплює широкий спектр навичок і вмінь, необхідних для ефективного спілкування з оточуючими. Це період, коли дитина активно оволодіває мовленням, вчиться будувати діалоги, виражати свої думки та почуття, а також розуміти інших людей.

Відповідно *третього завдання* дослідження досліджено стан розвитку комунікативних функцій у старших дошкільників в структурі сюжетно-рольової гри.

Було проведено констатувальний експеримент, спрямований на встановлення характеру комунікативних функцій старших дошкільників у процесі творчих ігор та виявлення психологічних умов, які зумовлюють актуалізацію впливу сюжетно-рольової гри на комунікативну поведінку дитини дошкільника.

Констатувальним експериментом було охоплено 30 дітей експериментальної та контрольної групи ЗДО № 19 м. Вінниця.

Схарактеризовано показники рівнів прояву комунікативного конструкту сюжетно-рольової гри дітей зазначеного віку

Так до структурних компонентів комунікативного конструкту належить: фатична функція з показниками – налагодження контакту: приймає гру іншої дитини; пропонує спільну гру іншій дитині; підтримує спільну гру; встановлення емоційного зв'язку: викликає цікавість у однолітків до своєї гри; отримує задоволення від спільної гри; інформативна функція – передача та отримання інформації: сприймає думку іншої дитини у процесі гри (вислуховує); повідомляє про свій задум (передає сюжетну лінію гри); узгоджує свої знання із знаннями партнера (запитує); управлінська функція – планування спільної гри: приймає зміни у сюжеті (погоджується), визначає сюжет спільної гри (підпорядковує); переконує партнера по грі (домовляється).

Визначені показники та критерії рівня прояву комунікативного конструкту дали змогу спостерігати різні ступені його прояву у структурі сюжетно-рольової гри старших дошкільників.

Дослідження рівнів прояву комунікативних функцій старших дошкільників у структурі творчих ігор проводилось згідно з авторською схемою К.В. Карасьової, адаптованої до психологічної характеристики дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз результатів дослідження засвідчив, що у старшому дошкільному віці більшість дітей мали потребу у спілкуванні з однолітками, яка задовольнялася під час сюжетно-рольових ігор.

Загалом констатовано, що для більшості дітей певний рівень розвитку творчої гри поєднувався з відповідним рівнем прояву комунікативних функцій.

Як показали наші спостереження за творчими іграми дітей старшого дошкільного віку на етапі становлення спільної самостійної діяльності їм важко виконувати комунікативні дії, які спрямовані на іншу дитину – пропонувати, пояснювати, вислуховувати, узгоджувати, переконувати, приймати задум іншої дитини, сприймати емоційний стан партнера по грі; їм легше наполягати, нав'язувати, підпорядковувати, указувати, вимагати, ображатись.

Для дослідження розвитку комунікативних функцій молодших дошкільників у процесі творчих ігор визначалася змістовна характеристика показників рівня прояву комунікативного конструкту сюжетно-рольової гри дітей зазначеного віку: емотивні, когнітивні, комунікативні управлінські комунікативні дії.

Відповідно *четвертого завдання* дослідження упроваджено педагогічні умови розвитку комунікативних функцій старших дошкільників у структурі сюжетно-рольової гри в практику роботи ЗДО, зокрема: організація предметно-ігрового середовища; зміна інформаційно-предметного середовища «збагачення життєвого досвіду дошкільника»; оволодіння

дитиною принципами партнерської взаємодії з однолітками під час сюжетно-рольових ігор у процесі встановлення діалогічного спілкування, «розвитку вміння взаємодіяти і співпрацювати з однолітками».

Задля реалізації педагогічних умов, нами було розроблено відповідну систему занять, дидактичних ігор, вправ завдань, цикл ігор-занять, театралізовані вистави за сюжетом казок, які мали за мету розвиток вміння взаємодіяти у спільному ігровому середовищі, домовлятись з однолітком, встановлювати правила використання спільного дидактичного матеріалу для виконання індивідуального завдання, розвитку, вміння об'єднувати свої зусилля для виконання спільного завдання.

Аналіз рівня прояву комунікативного конструкту у структурі сюжетно-рольової гри дав змогу з'ясувати динаміку комунікативних функцій старших дошкільників на етапі становлення творчої гри, висвітлити особливості взаємозв'язку між комунікативними функціями дітей зазначеного віку та структурними компонентами творчої гри.

Результати статистичної обробки та узагальнення інформації кінцевого зрізу свідчать про те, що відбулися значні позитивні зміни в експериментальній і контрольній групах.

Динаміка показників розвитку творчої гри і комунікативних функцій старших дошкільників до і після завершення дослідження засвідчили

Кількість дітей I підгрупи збільшилася за рахунок дітей з II та III підгруп; кількість дітей II підгрупи збільшилася за рахунок дітей з III, IV та V підгруп; кількість дітей III підгрупи зменшилося за рахунок переходу на більш вищий рівень розвитку; кількість дітей IV підгрупи зменшилася за рахунок переходу на більш вищий рівень розвитку комунікативних функцій.

Так достатнього рівня розвитку комунікативних функцій досягло 38% дітей експериментальної групи (було 18%), в контрольній – 2%. Більшість дітей ЕГ досягло достатнього рівня – 56% (до навчання було 3%); в контрольній групі – 16% (було 4%). На задовільному рівні в експериментальній групі залишилося 26% (було 44%) і 44% дітей контрольної

групи (було 42%). На низькому рівні не було виявлено дітей експериментальної групи (було 53%), а в контрольній групі залишилося 38% (було 54%).

Отже, отримані дані заключного етапу експерименту показали, що в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни в кількісній та якісній характеристиці рівнів розвитку комунікативних функцій старших дошкільників засобами творчої гри.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Соціально-комунікативна компетенція старших дошкільників : комунікативний аспект. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Педагогічні та психологічні науки і сьогодення»], (8 серпня 2014 р.). К. : Київська наукова організація педагогіки та психології, 2014. С. 88–91.
2. Айзенбарт М. М. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників засобами ігрової діяльності. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал / ред. кол. : Н. Примаченко (голов. ред.) та ін. Дрогобич, 2015. № 7 (126). С. 6– 12.
3. Аврамченко С.М., Сергієнко І.М. Методика групової психокорекції: етапи становлення в контексті вітчизняної практичної психології: Наук. записки Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. Вип. 24. К., 2004. С. 39–61.
4. Актуальні проблеми сучасної психології: Наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. К.: Нора-друк, 2003. Вип. 23. 436с.
5. Алексєєва М. І. Взаємодія батьків і дітей в сім'ї як виховний чинник Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: *Наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / За ред. акад. С.Д. Максименка. К., 2000. Вип. 20, Ч. 1. С. 24–30.
6. Артемова Л. Відображення знань дітей у спільних іграх. *Дошкільне виховання*. 1973. № 9 (386). С. 10–14.
7. Базовий компонент дошкільної освіти [Електронний ресурс] / авт. кол. : А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. К. : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2012. 26 с.
8. Балл Г.О Ідея раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки. Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних

дослідженнях: *Наук. записки Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка АПН України* / За ред. акад. С.Д. Максименка. К.: ЗАТ “Невтес”, 2000. Вип. 20, Ч. 1. С. 49–55.

9. Балл Г.О. Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти: Наук.-метод. зб. К.: Наук. думка, 1998. 121 с.

10. Балл Г.О. Психологічні засади становлення гуманістично орієнтованої освіти.(концепція комплексного дослідження). *Актуальні проблеми психології*: Наук. записки Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка. К., 1999. Вип. 19. 286 с.

11. Бартон Е Гуманістичні внески до психотерапії: шанування людського начала й надання свободи терапевтові. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №10. С. 10.

12. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : *Особистісно орієнтований підхід* : науково-практичні засади. К. : Либідь, 2003. 344 с.

13. Бенера В.Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей: навч. – метод. пос. за кредитно – модульною системою організації навчального процесу для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 384 с.

14. Н. І. Богданець-Білокаленко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.] / Мін. освіти і науки, молоді та спорту України, Гол. упр. осв. і науки викон. орг. Київміськради (КМДА). К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 492 с.

15. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник. Київ: Вища шк., 2007. 542 с.

16. Богуш А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Київ: Слово, 2011. 440 с.

17. Богуш А. М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника. *Педагогіка і психологія*. 2000. № 1. С. 5–10.

18. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, справи.К. : «Слово», 2008. 256 с.

19. Боришевський М.Й. Духовність у становленні та розвитку особистісного потенціалу людини. *Актуальні проблеми психології*: Зб. наук. статей / За заг. ред. проф. С. Д. Максименка та канд. психол. наук С. О. Ладивір. К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2007. Т. IV. Вип. IV. С. 4–15.
20. Букатов В. Коли гра на користь. *Дитячий садок*. 1999. №21–24 (червень). С. 2–3.
21. Бурова Н. Осяяна сонячною романтикою: Загальні основи керівництва сюжетно-рольовими іграми дітей дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2000. №3 (51). С. 4.
22. Ваганова Н.А. Розуміння дошкільниками нової інформації. *Творча діяльність в ускладнених умовах*: науково-методичний посібник / За заг. ред В. О. Моляко. К., 2007. С. 73–87.
23. Ваганова Н.А. Розуміння старшими дошкільниками нової інформації у вербальній і візуальній формах: Дис. ... кандидата психол. наук: спец. 19.00.07. К., 2006. 200 с.
24. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: СНУ імені Лесі Українки, 2016. Вип. 1(30). Т. 1. С. 33-38.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
26. Вовчик-Блакитна О.О. Співтворчість педагогів та батьків як умова розвитку особистісного потенціалу дитини. *Актуальні проблеми психології*: Зб. наук. статей / За заг. ред. проф. С. Д. Максименка та канд. психол. наук С. О. Ладивір. К.: “Мандрівець”, 2006. Т. IV. Вип. 3. С. 27– 41.
27. Вовчик-Блакитна О.О. Особливості емоційного розвитку дошкільника. *Психічний розвиток дитини-дошкільника*. К.: Світлич. 2004. С. 29–35.
28. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови : мета і завдання. *Дошкільне виховання*. 2003. № 7. С. 12–14.

29. Григоренко Г. Сюжетно-рольова гра: технологія педагогічного аналізу. *Палітра педагога*. 2001. №4. С.18–22.

30. Дитина: Освітня програми для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. у-т ім. Б. Грінченка. Київ: Київ. у-т ім. Б. Грінченка. 2020. 440 с.

31. Діти і соціум : Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : Монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.

32. Дошкільна лінгводидактика з методикою організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у ДНЗ: навчальна програма з нормативної дисципліни для підготовки бакалаврів галузі знань 01 «Освіта», спеціальності 013 «Дошкільна освіта». Уклад. І.М.Лапшина, Н.Ю.Родюк, К.А.Колеснік. Вінниця: ВДПУ, 2017. 19 с.

33. Дудова Т. Сюжетно-рольова гра – школа життя // *Дошкільне виховання*. 2003. №8. С. 7–9.

34. Заброцький М.М. Основи вікової психології: Навч. посіб. – Тернопіль: Навч. Книга. Богдан, 2002. 112 с.

35. Індивідуалізація виховання дошкільника: Навч. посіб. С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко, О. О. Вовчик-Блакитна, и др. К.: “Наукова думка”. 2007. 200 с.

36. Йохан Хейзинг *Homo ludens* в тени завтрашнього дня / Пер. с нидерл. В. В. Описи. Общ. ред. и послесловие доктора философских наук Г. М. Тавризян. – М.: Прогресс-Академия, 1992. 464с.

37. Калмикова Л. О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри: нав.-метод. пос. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2017. 448 с.

38. Калмикова Л. О. Психолінгвістичні засади формування мовленнєвих навичок та вмінь у дітей дошкільного віку. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2005. 215 с.

39. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти. Київ: НМЦВО, 2003. 320 с.
40. Калмикова Л.О. Розвиток мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: діагностико-розвивальна програма: монографія. Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД», 2010. 212 с.
41. Калмикова, Л.О., Харченко, Н.В., Дем'яненко, С.Д., Порядченко Л.А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: монографія. Київ: Вид-во «ПП Медведєв», 2007. 304 с. 89
42. Кахаєва Л.Є. Мовленнєвий розвиток старших дошкільників. Харків: Основа, 2014. 143 с.
43. Карасьова К.В. Особливості прояву комунікативного складника у структурі сюжетно-рольової гри молодших дошкільників. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. Інституту психології ім.Г.С. Костюка АПН України*. К.: Нора-прінт, 2004. Т. IV, Вип. 2. С. 130–141.
44. Карасьова К.В. Особливості становлення партнерської взаємодії у сюжетно-рольовій грі молодших дошкільників. *Індивідуалізація виховання в дитячому садку*. К.: Міленіум. 2005. С. 97–110.
45. Карасьова К.В. Розвиток соціально-ігрового простору середовища як фактор особистісного зростання дитини. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. К.: “Мандрівець” 2006. Т. IV. Вип. 3. С. 73–78.
46. Корнєв О. Народження гри: Гра в житті малюка. *Дитячий садок*. 2002. №35. С. 5.
47. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: Рад. школа, 1989. 608 с.
48. Котирло В.К., Титаренко Т.М. Роль дошкільного виховання в формуванні личности. К.:Знання, 1977. 48 с.
49. 177. Кузьменко В. У. Індивідуалізація виховання і навчання. *Дошкільне виховання*. 2000. № 10. С. 5–7.

50. Кузьменко В.У. Індивідуальний підхід як принцип розвитку індивідуальності дитини 3–7 років. *Актуальні проблеми психології*: Зб. наук. пр. Інституту психології ім.Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С. Д. Максименка, С. Є. Кулачківської. К.: Нора–прінт, 2004. Т.IV, Вип. 2. С. 98–102.

51. Кузьменко В.У. Положення про цілісність у контексті проблеми розвитку індивідуальності дошкільника. *Наук. записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України* / За ред. проф. С. Д. Максименка. К. Міленіум, 2006. Вип. 30. – С. 133–142.

52. Кулачківська С.Є., Тищенко С.П. Вихователь як фасилітатор особистісного зростання дитини. *Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях*: наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. акад. С.Д. Максименка.К., 2000. Вип. 20, Ч. 2. С. 145–153.

53. Ладивір С.О., Стадник Г.А. Розвиток пізнавальної активності дітей у процесі їхнього спілкування з батьками. *Психологія*. К.: Рад. школа, 1990. Вип. 34. С. 53–59.

54. Ладивір С.О., Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку. *Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку*: науково-методичний посібник. Житомир, 2003. 175 с.

55. Лаврентьева Г. Розвивально-ігрове середовище. Європейський досвід та новітні підходи. *Палітра педагога*, 2001. № 4. с. 11–13.

56. Лохвицька Л. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в процесі сюжетно-рольових ігор. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 19. С. 129–133.

57. Луценко І. О. Готуємось до мовленнєвого спілкування з дошкільниками : навч. посіб. для студ. пед. закладів [Електронний ресурс]; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. К. : НПУ, 2001. – 96 с. –  
Режим доступу : <http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/notices/index/I Notice:5487/Source:default>.

58. Макаренко А.С. Гра. К.: Радянська школа. 1954. Т. 4. С. 366–376.
59. Максименко С.Д. Особистість: Проблема структури (генетичний аспект). *Актуальні проблеми сучасної психології: наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України* / За ред. акад. С.Д. Максименка. К.: Нора-друк, 2003. Вип. 23. С. 3–14.
60. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості. *Радянська школа*. 1991. №5. С. 47–51.
61. Москаленко В.В. Ігрова підліткова група як форма входження особистості в культуру суспільства на підлітковій стадії стадії соціалізації (в світлі ідей Г.С. Костюка). *Розвиток ідей Г.С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях: наук. записки Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України* / За ред. акад. С.Д. Максименка. К.: ЗАТ “Невтес”, 2000. Вип. 20, Ч. 2. С. 82–92.
62. Мудрик С.Б., Мудрик А.М. Ігри й забави в обрядах та звичаях українського народу. К.: ІЗМН, 1997. С. 162–185. (Традиції фізичної культури в Україні).
63. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. Т. 1. К. : Аконіт, 2002. 926 с.
64. Онищенко Т. Дитяча гра в історії розвитку дошкільного виховання на Україні. *Шляхи освіти*. 2000. №2. С. 53–55.
65. Пантюк Т. І. Організація ігрової діяльності в дошкільному віці : навчальний посібник / Рек. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1 / 11 – 11280 від 01. 12. 2011 року). Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 146 с.
66. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: Досвід роботи сучасного дошкільного закладу. Запоріжжя: ЛПС ЛТД, 2003. 168 с.
67. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К. : Академвидав, 2008. 456 с.

68. Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. / За ред. С.Д. Максименка. К., 2002. Т. IV, Ч. 7. 332 с.

69. Соботович Є. Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку. *Дефектологія*. 2003. №2. С. 2 – 11.

70. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична періодизація мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Теорія і практика сучасної логопедії*: збірник наукових праць. Київ: Актуальна освіта, 2004. С. 7-35.

71. Словник української мови. К.: *Наук. думка*, 1977. С. 356.

72. Словник української мови. К.: *Наук. думка*, 1976. Т. 7. С. 259.

73. Словник української мови. К.: *Наук. думка*, 1973. Т. 9. С. 806.

74. Трифонова О. С. Формування мовленнєвої особистості дітей старшого дошкільного віку. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2012. 467 с.

75. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика. Житомир, ФОП Левковець, 2022. 313 с.

76. Bindra D. A unified interpretation of emotion and motivation. *Ann. N. Y.: Acad. Sci*, 1969. Vol. 159. №3.

77. Festinger L. Motivation leading to social behavior /Nebraska Symposium on motivation, 1954. P. 191–220

78. Leach P. Baby and child: From birth to age five. L., 1979. 512 p